

Homoseksualiteit: wat doen we ermee in de les?

Lonneke van Schijndel geeft regelmatig voorlichtingsbijeenkomsten rond homoseksualiteit op middelbare scholen. In gesprekken met leraren en leerlingen werd haar duidelijk dat er helaas nog steeds een fiks taboe rust op dit onderwerp. In dit artikel draagt ze een aantal manieren aan om daar op een liefst terloopse manier iets aan te doen.

Lonneke van Schijndel

"Ik wou dat ik ook een jongen was. Dan ging ik bij hen zitten en kon ik, net als Pim of Wouter, met Monique flirten. Dan kon ik net als zij openlijk laten zien dat ik haar mooi vind. Dan zou ze mij net zo aankijken als ze nu naar Pim kijkt. Sanne concentreerde zich op Monique. De kantinegeluiden vervaagden. Monique (nog steeds even stralend als vlak na haar vakantie en nog steeds even vol van Michel en Zuid-Frankrijk als een paar weken geleden. Ze kon maar niet wennen aan het nieuwe schooljaar. Tijdens de les zat ze met een chagrijnig gezicht naast Sanne in de bank en alleen in de pauzes fleurde ze op. Dan sloot ze zich aan bij de jongens van hun klas en vermaakte zich prima. Sanne ging uit gewoonte bij Monique zitten, maar ze vond er niks aan. Wat zag Monique toch in ze? Sanne vond ze vervelend, hun verhalen konden haar gestolen worden. Monique daarentegen scheen die verhalen mateloos interessant te vinden."

Uit: 'Portret van Sanne' van Caja Cazemier

1. Inleiding

In *Portret van Sanne* is Sanne in de zomervakantie verliefd geworden op een verkoopster uit een boetiek bij haar

in de buurt. Ze probeert dat weg te stoppen. Ze wil er verder niet over nadenken en wordt 'verliefd' op een jongen, omdat ze dat zo graag wil. Sanne wil graag een gewoon meisje zijn dat gewoon vijftien is en gewoon in vier havo zit. Al in het begin van het boek blijkt dat ze een oogje heeft op haar beste vriendin Monique. In het bovenstaande citaat wordt Sannes verliefdheid beschreven, die ze zelf op dat moment nog niet door heeft. Pas als Sanne de kreet 'liever lesbisch' op een schutting ziet staan, begint alles op zijn plaats te vallen.

Veel lesbische meisjes zullen bepaalde gevoelens en ervaringen van Sanne herkennen. Dat gold ook voor mij. Ik las het boek voor het eerst toen ik vijftien was; in die periode was ik erg veel met homoseksualiteit bezig. Al voordat ik verliefd werd op een lerares van mij,

wist ik dat ik meer voor vrouwen voelde. Ik hoor vaker het verhaal van Sanne; je wordt verliefd op iemand van je eigen geslacht en daaruit concludeer je dat je misschien wel homoseksueel bent. Voor sommigen is dat geen probleem en anderen schrikken zich rot. Sanne is vijftien en zit in vier havo. Een school wekt meestal de indruk dat er geen homoseksuelen bestaan. Een school is een heteroseksueel instituut. In de puberteit zijn er erg veel jongeren bezig met het ontdekken van hun eigen seksualiteit. Een aantal is bezig met homoseksualiteit en een aantal van hen ontdekt homoseksuele gevoelens. De school is echter geen

veilige plaats om daarvoor uit te komen. Negatieve opmerkingen en de angst om buitengesloten te worden, weerhouden jongeren er vaak van ‘uit de kast te komen’. Vaak denken ze dat ze de enige zijn; ze hebben helemaal geen mensen waar ze zich mee kunnen identificeren.

Toen ik vijftien was en *Portret van Sanne* las, was dat een verademing: ‘Zij werd ook verliefd op meisjes! Hoi, hoi, ik was niet alleen!’ Naarmate ik ouder werd, ondernam ik meer om andere homo’s en lesbiennes te leren kennen. In de puberteit is dat vaak moeilijk, omdat jongeren het dan nog niet aandurven of er (nog) geen behoefte aan hebben, of omdat ze te ver van een stad wonen waar ze ‘coming out’ groepen of uitgaansgelegenheden voor homoseksuelen hebben. Dit zijn dingen die je zelf kunt ondernemen, maar ik vind dat middelbare scholen ook wat meer aandacht en tijd aan het thema homoseksualiteit mogen besteden. ‘Ach, daar weten ze toch al alles van,’ hoor ik veel docenten zeggen. Uit de voorlichtingsgesprekken die ik en vele anderen over dit thema geven, blijkt echter vaak het tegendeel.

2. Homo’s en lesbiennes op de middelbare school en in de samenleving

Homoseksualiteit is de afgelopen vijftig jaar langzaam bespreekbaar geworden, ook op middelbare scholen. ‘Toch is homoseksualiteit nog steeds een taboe, omdat het een maatschappelijk item is dat niet als normaal wordt beschouwd,’ zegt Lia Goossens, voorlichtster van de voorlichtersgroep in Den Bosch. ‘Ongeveer twintig jaar geleden kwam ik openlijk voor mijn homoseksualiteit uit op een mavo in Oss. Daar waren mijn medeleerlingen niet van gediend, en de directeur zei me dat hij geen COC-kindjes op zijn

school kon gebruiken. Ik ben drie maanden voor mijn eindexamen van school gegaan.’

Op middelbare scholen komen nog steeds negatieve reacties voor. Ik hoor erg vaak dat homoseksuele leerlingen vroegtijdig van school gaan, een andere school opzoeken of een schooljaar moeten doubleren, omdat ze met hun omgeving of met zichzelf in de knoop raken. Toen ik me bewust werd van mijn gevoelens voor vrouwen, dacht ik er niet aan openlijk uit te komen voor mijn homoseksualiteit. Geen haar op mijn hoofd die het ook maar overwoog, ook al wilde ik er heel graag over praten. Vooral de negatieve reacties op de homoseksualiteit van oudere leerlingen, docenten en de moeder van een klasgenoot weerhielden me ervan. Bovendien was ik een vrij rustige, bedeesde leerling die absoluut geen leider van een klas was, maar eerder een buitenbeentje. Leerlingen die een sterke positie binnen een klas hebben, kunnen vaak makkelijker voor hun homoseksualiteit uitkomen en zich ook beter verweren tegen kritiek. Als iets algemeen wordt geaccepteerd, zijn er minder mensen die er kritiek op durven leveren.

Tegenwoordig zijn er wel meer homoseksuelen op tv in talkshows, soaps, films of als presentator (die er nu ook voor uitkomt), maar dat wil niet zeggen dat homoseksualiteit wordt geaccepteerd. Het is ook nog maar de vraag of de televisie acceptatie bevordert. De ‘homo’s’ die de tv toont zijn vaak extremer dan de ‘gewone’ homo’s, die te saai zijn voor de buis. Maar deze homoseksuelen zijn juist de identificatiefiguren waar homoseksuele jongeren behoefte aan hebben. Door literatuur, maar vooral door televisieprogramma’s ga je een bepaald beeld vormen over homoseksualiteit. ‘Past dat beeld bij mij?’ Veel homoseksuele

jongens kunnen zich niet identificeren met het prototype ‘gilnicht’ en veel lesbische meisjes niet met het stereotype beeld van een ‘pot met tuinbroek en gemillimeterd haar’ die je op tv ziet. Over soaps als *Onderweg naar morgen* en *Goudkust* hoor ik positieve geluiden, maar met name de Amerikaanse talkshows doen niets anders dan alle stereotypen bevestigen.

3. Wat kun je in de les aan homoseksualiteit doen?

Over televisieprogramma’s wordt op school gepraat, maar de homo’s en lesbo’s van de buis staan ver van het dagelijks leven van elke scholier. Door scholieren onderling zal zelden serieus over homoseksualiteit worden gesproken, of het moet in een select gezelschap zijn. Het woord homoseksualiteit levert vaak al een hoop gegiechel en gebrul op. Het thema homoseksualiteit wordt lang niet op iedere school behandeld. Van veel homoseksuelen hoor ik dat ze het prettig hadden gevonden als er eens iets positiefs over dat thema aan bod was gekomen. Gescheld op homo’s, negatieve uitlatingen (‘Doe ’s niet zo mieterig! Blijf uit de buurt van m’n kont! Je bent toch geen flikker?’) en fysiek geweld komen nog steeds erg vaak voor.

Als homoseksualiteit ter sprake komt, is het natuurlijk belangrijk dat dat op een leuke en serieuze manier gebeurt. Bovendien moet het doel van zo’n themabehandeling zijn dat er over na wordt gedacht en gepraat en niet dat het de hilariteit onder de leerlingen vergroot.

‘Als ik zou aankondigen dat ik het de volgende les over homoseksualiteit ga hebben, dan zou dat een heel stroef en zwaar gesprek worden. Het gaat juist heel goed als je er terloops over begint

omdat je bijvoorbeeld bezig bent met het behandelen van een boek met een homoseksuele hoofdpersoon,' zegt Carine Frielink, docente Nederlands op een havo-vwo in Horst.

Romans, films of tijdschriftartikelen kunnen goede inleidingen zijn voor het thema homoseksualiteit. Zoals bijvoorbeeld de volgende jeugdboeken: *Je moet dansen op mijn graf* van Aidan Chambers, *De Trimbaan* van Imme Dros, *De Bijenkoningin* van Veronica Hazelhoff en *Maanzaad* van Lydia Rood. En een paar romans waarin homoseksualiteit duidelijk naar voren komt: *Ruby Fruit Jungle* van Rita Mae Brown, *Twee Vrouwen* van Harry Mulisch en *Zilver* van Adriaan van Dis. Naar aanleiding van een passage uit een boek of tijdschrift (*Expreszo*, *Zij aan Zij*, *XL*, *Squeeze*) kun je als docent een discussie los krijgen over homoseksualiteit. *Expreszo* is een tijdschrift dat speciaal op jongeren is gericht. Het is net als de *XL*, dat voor alle leeftijden is, een uitgave van het COC. *Zij aan Zij* is een tijdschrift voor vrouwen dat voornamelijk op relaties is gericht. *Squeeze* is een mannenblad waar allerlei soorten artikelen in staan. In een rapport over de vanzelfsprekendheid van heteroseksualiteit binnen de schoolpraktijk is *De Heteroseksuele School* (Een verslag over homoseksualiteit op de middelbare school) te koop. Hierin staan ook veel persoonlijke en bruikbare verhalen voor in een klas. Dit rapport is te koop bij COC-winkel Nijmegen.

Films zijn natuurlijk ook altijd erg interessant. Het COC is bezig met een voorlichtingsfilm speciaal voor vbo-mavo, maar er zijn natuurlijk ook speelfilms: *The incredibly true adventure of two girls in love* (een erg lange titel, maar zeer de moeite waard), *Priest*, *Les nuits fauves*, *Even cowgirls get the blues*, *Thin Ice*. In de betere videotheken

hebben ze aparte schappen met *gay & lesbian movies*. Vaak weet het personeel ook wat meer van de films af.

Het thema homoseksualiteit staat meestal op het programma van de vakken maatschappijleer of levensbeschouwelijke vorming. En soms komt het in andere lessen aan bod. Wat eraan wordt gedaan varieert nogal. Je kunt het ook in een algemeen project over verliefdheid, relaties en/of seksualiteit verwerken. Het is goed om met je klas eens openlijk over homoseksualiteit te praten.

Maar wat ontbreekt aan deze werkvormen zijn de *gays and lesbians* zelf, de deskundigen op dit gebied! Leerlingen vinden het juist prettig aan hen vragen te stellen en tegen hen eventuele negatieve gevoelens omtrent homoseksualiteit te uiten. Bijna elk COC (N.V.I.H. COC: Nederlandse Vereniging tot Integratie van Homoseksualiteit, Cultureel Ontspannings Centrum, een naam uit 1946) in een grote stad heeft een voorlichtersgroep met mensen die in hun vrije tijd voorlichting geven op middelbare scholen, maar ook op middelbaar en hoger beroepsonderwijs en organisaties (bijv. KVO-groepen en andere christelijke organisaties). 'Ik vind het belangrijk dat er voorlichting wordt gegeven. Homoseksualiteit is schijnbaar gewoon, maar er wordt niet over gepraat. Het is belangrijk voor (homoseksuele) leerlingen dat ze homo's te zien krijgen, zodat leerlingen ook werkelijk zien dat ze bestaan en homoseksuele leerlingen zien dat ze niet de enigen zijn,' zegt Lia Goossens, voorlichter van de werkgroep Den Bosch.

4. De voorlichting van het COC

Bij bijna elk COC in een grote tot middelgrote stad is een voorlichtings-

groep die bestaat uit vrijwilligers die in hun vrije tijd lessen verzorgen op met name middelbare scholen. Het zijn voornamelijk de bovenbouwgroepen die voorlichting krijgen. Dit duurt meestal een blokuur lang. De voorlichtersgroepen streven er naar om een homoseksuele man en vrouw de klas te laten voorlichten, zodat alle mogelijke vragen goed kunnen worden beantwoord. Bovendien zien de leerlingen dan eens een echte pot en een echte flicker!

De voorlichting begint meestal met een korte voorstelling en een praatje over het COC. Waar de organisatie voor staat, hoe deze is opgericht en wat er allemaal te doen is. Hoe de les verder wordt ingevuld, ligt aan de voorlichters. Zij kunnen verschillende werkvormen gebruiken om een discussie in de klas op gang te krijgen. Veel gebruikt is het associatiespel: leerlingen mogen alles vragen en roepen en dat wordt dan op het bord geschreven. Naar aanleiding van de reacties uit een klas wordt hier op doorgevraagd, zodat er een discussie ontstaat. Voordeel van deze werkvorm is dat er erg veel onderwerpen aan bod komen. Vaak komen ook die dingen die in een klas spelen naar voren. Het is een leuke werkvorm als je een leuke klas hebt. Stille of vervelende klassen laten bij het associatiespel niks horen of veel te veel negatieve dingen. Goede voorlichters peuteren reacties los en gaan discussies aan met leerlingen die geen positief woord voor homoseksualiteit over hebben.

Wat ik zelf een leuke werkvorm vind, is het enveloppenspel. Bij dit spel mogen de leerlingen in een kring gaan zitten. Een leerling die met een dobbelsteen gooit (stel hij gooit 3), krijgt van de voorlichters een vraag uit een dichtgevouwen envelop die ze aan een medeleerling moeten stellen die de

derde in de kring is. De vragen variëren van: ‘Hoe zou je reageren als je beste vriend(in) homo is?’ tot en met: ‘Hebben twee jongens/meisjes anders seks dan één meisje met één jongen?’ Vaak vinden leerlingen het spannend om de vragen te beantwoorden en ze zijn ook erg benieuwd naar de antwoorden van klasgenoten. Bij het stellingen spel wordt de klas in twee groepen verdeeld die over bepaalde stellingen gaan discussiëren en bij het dobbelsteenspel wordt de dobbelsteen op dezelfde manier gebruikt als bij het enveloppenspel, maar nu bedenken leerlingen zelf de vragen die ze aan hun klasgenoten willen stellen.

Elke werkvorm heeft voor-en nadelen en het ene spel past beter bij de ene groep dan bij de andere. Als voorlichter merk je vaak zelf welke werkvorm het beste bij je past. ‘Leerlingen laten zien dat we er zijn,’ is één van mijn redenen (maar ook van vele anderen) om voorlichting te geven. Wat ik vooral wil doen, is het beantwoorden van vragen en mijn eigen verhaal vertellen als ze dat interessant vinden. Vaak willen ze *personal stories* horen over ouders die staan te juichen of te janken als hun kind homo/lesbisch/bi blijkt te zijn of over uitgaan in homokroegen en eerste vriendjes/vriendinnetjes. Wat leeft er in een groep? Het is leuk om daar op in te spelen.

Genuanceerd denken

Een docent vertelde me laatst dat hij toen hij in verschillende klassen aankondigde dat er twee voorlichters van het COC zouden komen alleen maar opmerkingen kreeg als: ‘Wat moeten die mensen hier?’ en ‘Wij hebben niets met die flikkers te maken.’ Maar als je voor zo’n klas staat, zien de leerlingen dat je niet zoveel verschilt van hen en willen ze graag een aantal dingen

weten. Negatieve reacties komen nog altijd voor. Het zijn er zelfs veel meer dan ik dacht. Opmerkingen als: ‘Ik vind jullie geestelijk niet helemaal in orde.’ ‘Jullie zijn vies.’ ‘Waarom komen jullie hier? Dat heeft toch geen zin.’ ‘Ik vind het onnatuurlijk. God heeft Adam en Eva geschapen. Waarom houden jullie je hier niet aan?’ zijn geen uitzondering.

Ik heb alleen voorlichting gegeven in havo- en atheneumklassen. ‘Deze leerlingen kunnen aardig direct zijn, ook al zijn ze over het algemeen makkelijker,’ zegt Lia Goossens. ‘Ze zijn ouder (de voorlichtingsbijeenkomsten worden meestal in de bovenbouw gegeven). Ze hebben geleerd ergens genuanceerder mee om te gaan. Dat wil niet zeggen dat het is geaccepteerd, maar wel dat er rustiger mee wordt omgegaan dan op een mavo.’

Jan Hogema werkt daarentegen graag met mavo-klassen. ‘Ik vind mavo-klassen erg fijn om mee te werken. Zij hebben zoveel vragen. Atheneum-klassen zijn misschien minder hectisch, maar je moet er wel alles uittrekken.’

Twintig jaar geleden, 17 jaar jong, gaf Lia ook een paar jaar voorlichting. ‘Ik heb toen veel lessen op lhno-scholen gegeven. In sommige groepen gingen de leerlingen aan de andere kant van de klas zitten, omdat ze bang waren dat ze besmet zouden worden. Dat maak ik nu niet meer mee, maar de verschillen tussen de jaren ’70 en ’90 zijn wat dat betreft niet zo groot als wordt gedacht. Nu zijn leerlingen minder duidelijk in wat ze ervan vinden. Alles wordt goed gevonden, dus zij vinden het ook goed. Dit betekent overigens niet dat ik vind dat jongeren minder zijn gaan nadenken, want ik ben er van overtuigd dat ze ontzettend veel over hun eigen leven en dat van anderen nadenken. De tv

heeft volgens mij minder invloed dan je denkt. Ze zien misschien wel meer homoseksuele mannen en vrouwen, maar die zappen ze net zo makkelijk weer weg.’

6. Cultuurverschillen

De laatste tijd hoor ik van verschillende kanten dat homoseksualiteit op middelbare scholen moeilijker bespreekbaar is door het toenemende aantal allochtone leerlingen. Er zijn verschillende onderzoeken naar gedaan, maar de uitkomsten ervan verschillen nogal van elkaar. Tot nu heb ik nog nooit problemen gehad met allochtone klasgenoten, noch tijdens mijn middelbare schooltijd noch tijdens de voorlichtingsbijeenkomsten.

Wat me wel is opgevallen, is dat meisjes met een Islamitische achtergrond ons niet aankijken en de hele les hun mond dicht houden, maar ik weet niet of ze tegenover hun docent ook zo doen. Joke Hendriks, coördinator van de Bossche voorlichtersgroep, vertelt hierover: ‘Ik heb vooral met Turkse en Marokkaanse leerlingen te maken. De meisjes praten er genuanceerder over dan de jongens, maar dat is bij autochtonen ook zo. Wel hoor ik van de mannelijke voorlichters dat sommige jongens naar seksuele details vissen. Ze proberen er achter te komen of de voorlichter de ‘gever’ of ‘de ontvanger’ is. Een man die anale seks ‘ondergaat’, verlaagt zich enorm in hun ogen. Ze vinden homo’s niks waard. Ik heb ook een keer een discussie gehad met een Marokkaans meisje dat zei: “Homoseksualiteit mag niet, omdat dat in de koran staat.” Waarop ik zei: “Zijn alle Marokkanen moslim?” “Nee,” antwoordde ze. “Dus bij andere Marokkaanse mensen is het wel toegestaan?” “Nee,” zei het meisje. Waarop ik haar duidelijk maakte dat het dus niet van uit het geloof niet mag, maar vanuit de

cultuur niet. Daar staan veel leerlingen niet bij stil.'

Joke is ook maatschappelijk werkster op een crisisopvangcentrum in Nijmegen: 'Op mijn werk heb ik regelmatig met Afrikaanse meisjes te maken. Zij vinden westerse vrouwen vaak erg ontwikkeld en zien hen als concurrenten. Homoseksualiteit wordt door hen als iets gezien dat bij een moderne maatschappij hoort. Daarom geven ze er vaak erg op af.'

Laatst had ik een meisje uit Zaïre in de klas, maar zij had er helemaal geen problemen mee. Zij zei ook dat het uitmaakt uit welk land, welke streek, wat voor een familie iemand je komt en hoe lang iemand al in Nederland is (en hoeveel van zijn/haar landgenoten in Nederland zijn).

"Is dat nou nog steeds nodig?" vroeg een leraar me in de docentenkamer van het d'Autremontcollege in Drunen. De moeilijkste voorlichtingsbijeenkomsten uit Jans en mijn loopbaan vonden plaats op deze school! Voorlichting over homoseksualiteit is nog steeds erg belangrijk. "Het maakt heel wat los onder de leerlingen," zei een docent maatschappijleer tegen me. "Als je door het gebrul heen kijkt, zie je dat er vaak angst achter zit. Ze worden eigenlijk geconfronteerd met een onderwerp waar ze liever niet over nadenken. Maar ik vind het erg belangrijk dat ze daar wel eens serieus naar kijken."

Met dank aan: Joke Hendriks, Lia Goossens, Jan Hogema en Carine Frielink.

Telefoonnummer landelijk COC: 020 - 6 23 45 96, fax: 020 - 6 20 75 41.

De Heteroseksuele School (rapport over de vanzelfsprekendheid van heteroseksualiteit op de middelbare school) is ook per post te ontvangen door overmaking van fl. 17,50 op gironummer

2571843 van COC-Nijmegen. In de COC-winkel is het rapport vijf gulden goedkoper. ■

